

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kaarkoski, Miina; Häkkinen, Teemu; Kilpeläinen, Helena

Title: Suomen Nato-jäsenyyden legitimointi menneisyyttä koskevien käsitysten näkökulmasta

Year: 2024

Version: publishedVersion

Copyright: © 2024 Miina Kaarkoski, Teemu Häkkinen, Helena Kilpeläinen

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Kaarkoski, M., Häkkinen, T., & Kilpeläinen, H. (2024). Suomen Nato-jäsenyyden legitimointi menneisyyttä koskevien käsitysten näkökulmasta. *Kosmopolis*, 54(3), 29-48.

<https://doi.org/10.70483/kp.145565>

Suomen Nato-jäsenyyden legitimointi menneisyyttä koskevien käsitysten näkökulmasta

Miina Kaarkoski¹, Teemu Häkkinen² & Helena Kilpeläinen³

Artikkelissa tarkastellaan Suomen Nato-jäsenyyden prosessin legitimoitumista parlamentaarisessa keskustelussa ja kansalaisten käsityksissä historiapolitiikan näkökulmasta. Tarkastelu yhdistyy osaksi laajempaa keskustelua militarisaation ilmenemismuodoista suomalaisessa yhteiskunnassa ja militarisaation suhteesta demokraattisiin prosesseihin. Artikkelin laajentaa suomalaista militarismitutkimusta turvallisuus- ja puolustuspoliittisen päätöksenteon legitimoitumista historiapolitiikan kautta. Artikkelissa vastataan kysymykseen siitä, miten menneisyyskäsitteillä on legitimoitu Suomen Nato-jäsenyyttä ja miten jaettu käsitys poliittisilla päättäjillä ja kansalla on ollut. Kysymykseen vastataan tarkastelemalla kahta toisiaan täydentävää aineistoa, jotka mahdollistavat historiakäsityksen tarkastelun yhtäältä poliittisen puheen ja toisaalta kansalaisten käsitysten tasolla. Aineistojen perusteella Suomen Nato-jäsenyys käsitettiin jatkumona Suomen kylmän sodan jälkeiselle ulko- ja turvallisuuspoliittiselle linjalle sekä jatkumona Venäjän ulkopoliittisen toiminnan historialle. Toisaalta Nato-prosessi nähtiin katkoksenä Euroopan turvallisuuspoliittisessa kehityksessä.

Avainsanat: eduskunta, historiapolitiikka, kansalaiskäsitykset, legitimoituminen, Nato

Johdanto

Suomessa on koko kylmän sodan jälkeisen ajan käyty poliittista, yhteiskunnallista ja akateemista keskustelua Suomen suhteesta sotilaalliseen liittoutumiseen ja erityisesti Pohjois-Atlantin liittoon (Nato). Keskustelun painotukset ovat vaihdelleet eri ajanjaksoina, mutta kuitenkin niin, että sekä kansalaisten että poliittisen eliitin enemmistön tuki oli aina kevääseen 2022 saakka sotilaallisen liittoutumattomuuden linjalla. Samalla jossain määrin epämielisenä pidetty ajatus Suomen mahdollisuuksista liittyä sotilasliittoon turvallisuuspoliittisen tilanteen niin vaatiessa on ollut jatkuvasti esillä. (Ks. Särkkä 2019; Forsberg 2023; MTS 2022, 13.) Ajatus mahdollisuudesta hakea Nato-jäsenyyttä toteutui nopeaan tahtiin keväällä 2022 Venäjän hyökättyä Ukraina. Päätös jäsenysshakemuksen jättämisestä syntyi lyhyessä ajassa ja laajassa puoluerajat ylittävässä konsensuksessa (ks. YLE 2022). Päätös hakea jäsenyyttä tehtiin valtiojohdossa nopeasti, mutta sen tueksi tarvittiin uskottava legitimoiva prosessi (Nurmi 2023). Eduskunnan äänestystulos toukokuussa 2022 osoitti, että poliittinen tuki liittymiselle oli saavutettu ulkoasianvaliokunnan mietinnön mukaisen näkemyksen tullessa hyväksytyksi äänin 188–8.

Suomessa on viime vuosina herännyt keskustelua siitä, mitä militarismi ja militarisaatio tarkoittavat Suomen oloissa. Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen keskustelu on tästä näkökulmasta tarkasteltuna näyttäytynyt haastavana ja jopa vaihtoehdottomien näkemysten

1 FT, dosentti, tutkija, Maanpuolustuskorkeakoulu, <miina.kaarkoski@mil.fi>

2 FT, dosentti, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto, <teemu.hakkinen@jyu.fi>

3 VTK, tutkimusavustaja, Maanpuolustuskorkeakoulu, <helena.kilpelainen@mil.fi>

kenttänä, jossa käsitys sotilaallisesta vallasta on suoranaisessa hegemonisessa asemassa ja siten määrittelemässä päätöksentekoa (Kotilainen & Hast 2021). Leena Vastapuu ja muut (2024) viittaavat militarismiin ideologiana ja tutkimuksen tekoa määrittävänä lähtöoletuksena, jolloin tutkimus koskisi militarisaation ilmenemismuotoja osana yhteiskuntaa eikä keskittyisi ensin pohtimaan, onko militarismia ylipäättään olemassa. Militarismin ilmenemistä on tällöin mielekästä tarkastella erilaisten poliittisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeiden aihepiirien kautta.

Tällaisen militarismitutkimuksen lähtökohdista Nato-jäsenyydysprosessin aloittaminen on mielenkiintoinen analyysikohde, sillä sen kautta on mahdollista avata niitä käsityksiä, joiden varaan päätös Suomen sotilaallisen linjan muuttamisesta rakennettiin. Noora Kotilaisen ja Susanna Hastin (2021, 31) mukaan militarismi voisi tarkoittaa Suomen oloissa muun muassa päätöksenteon epädemokraattisia piirteitä ja heikkoa poliittista kontrollia, joiden ilmene-mismuotoihin tutkimuksessa voisi keskittyä. Tähän määritelmään Suomen päätös hakeutua Naton jäseneksi ei kuitenkaan ilman problematisointia sovi. Päinvastoin, eduskunta käsitteli turvallisuusympäristön muutosta selontekomenettelyn keinoin ja osallisti lopulta prosessiin jopa 11 eri valiokuntaa. Eduskunnan lähetekeskustelussa 16. toukokuuta moni kansanedus-taja nimenomaan kehui prosessia ja siihen liittyviä asiantuntijakuulemisia (Kim Berg, sd, 16.5.2022. VNS 3/2022 vp, 56/2022 vp). Tässä valossa Nato-päätöksenteko näyttyy pikemminkin esimerkkinä deliberatiivisen, siis eri näkökulmia puntaroivan parlamentaarisen politiikan toteutumisesta. Päätöksenteko tapahtui institutionaalisesti erityisesti eduskunnas-sa käydyn selontekoprosessin myötä (ks. Dolný 2011; Palonen 2018) ja se vastasi ainakin jossakin määrin keväällä 2022 mediassa esiintyneitä mielipidemittauksia, jotka kuvastivat kansan tahtotilaa Suomen Nato-linjan muuttamisesta.

Jäsenyyteen johtaneen poliittisen prosessin tarkastelu syvällisemmin on tarpeen, koska päätös muutti suomalaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa perustavanlaatuisesti. Militarismitutkimuksen näkökulmasta huomionarvoista on, että Venäjän aloittaman hyökkäyssodan myötä sotilaallisen liittoutumisen vaihtoehto alkoi näyttytyä monelle parhaana ratkaisuna turvallisuustilanteeseen. Yhteiskunnan kriisitilanteet voivat militarismitutkimuksen näkö-kulmasta vähentää rauhanomaisten ratkaisumallien ja demokraattisten prosessien houkut-televuutta (Shepherd 2018). Poliittinen päätös hakea Nato-jäsenyyttä oli tilanne, jota tar-kastelemalla on mahdollista avata poliittisen legitimitetin rakentumista ja poliittisen linjan legitimoimista (mm. Calligaro 2015; Rydel & Troebst 2022) kansakunnan kansainvälispoliittista asemaa merkittävästi muuttaneessa päätöksessä ja pohtia syvällisemmin militarismin ilmenemistä demokraattisessa päätöksentekoprosessissa. Yleisesti ottaen turvallisuuspolitiik-kassa poliittisen ja sotilaallisen eliitin ylisukupolvisesti rakentuneilla uskomuksilla, asenteilla ja kokemuksilla voi olla huomattavaa painoarvoa (vrt. Siren 2009, 87), mikä mahdollistaa mi-litarismin pohtimisen historiallisesti rakentuneena ilmiönä. Militarisaatio tapahtuu aina suhteessa historiaan ja menneisiin ja tuleviin uhkakuviin, joita poliittisen debatin ja kansalaisyksitysten tarkastelu voi avata. Turvallisuuspoliittisessa ajattelussa historiallisen kontekstin voi ajatella luovan viitekehystä päätöksenteolle ja tarjoavan sisältöä poliittiselle argumentoinnille tavoilla, jotka kertovat ylisukupolvisesti rakentuneista peloista, käsityksistä ja arvoista.

Keskitymme tarkastelemaan, miten menneisyyttä koskevilla tulkinnoilla rakennettiin Nato-jäsenyyden oikeutusta ja merkitystä Suomelle. Kysymme, miten käsityksellä menneisyydestä legitimoitiin Suomen Nato-jäsenyyttä ja miten jaettuina käsitykset olivat poliittisten päättäjien ja toisaalta kansalaisten *välillä*. Erityisesti yhteiskunnan kokemissa eksistentiaalisissa ja suurissa kysymyksissä voi tulla ilmeiseksi, millaisia tehtäviä ja merkityksiä historiallisella tiedolla on yhteiskunnassa (Grönholm & Nyssönen 2019). Analysoimme, miten poliittisessa puheessa rakennettiin tulkintaa muuttuneesta turvallisuuspoliittisesta tilanteesta ja tarpeesta määritellä uudelleen Suomen puolustuspoliittiset linjat historiasta tehtyjen tulkintojen, nostojen ja vertausten avulla. Nojaamme ajatukseen, jonka mukaan historiallisia tapahtumia ja jaettuja kokemuksia käytetään legitimoivina narratiiveina, jolla voidaan rakentaa kansallista, puolustukseen liittyvää itseymmärrystä (Sirén 2009, 112).

Lähestymistapamme liittyy ymmärrykseen historiapolitiikasta toimintana, jolla pyritään saavuttamaan valta-asema jollekin tietylle tulkinnalle (Kalela 2004), ja toisaalta siihen, että puolustusidentiteetin muodostumisen kannalta eliitin ja kansalaisten tulee sitoutua yhteneviin kertomuksiin (Sirén 2009). Laajennamme kotimaista militarisaatiota koskevaa keskustelua siihen, missä määrin menneisyydellä legitimoidaan sotilaallisen turvallisuuden keskeistä asemaa poliittisessa päätöksenteossa. Artikkelimme osoittaa, että erityisesti eduskunnassa historiapolitiittinen argumentointi liitti Suomen Nato-jäsenyyden osaksi pitkäaikaista perinnettä ylläpitää Suomen turvallisuutta. Samalla suomalaisten omakohtaiset ja ylisukupolviset traumat ja kokemukset vahvistivat sotilaallisen liittoutumisen ja militarisaation oikeutusta yhteiskunnassa.

Seuraavassa osassa esitellään aineistoon ja menetelmiin liittyviä kysymyksiä. Aineiston esittelyn jälkeen käsittelemme teoreettisella otteella historian käytön poliittisuutta erityisesti osana poliittista puhetta. Tämän jälkeen siirrymme empiiriseen analyysiin ja johtopäätöksiin.

Aineistosta ja metodologiasta

Artikkelimme tarkastelee menneisyyttä koskevien käsitysten ilmenemistä ja käyttöä poliittisten päättäjien puheissa sekä kansalaisten käsityksissä ja pyrkii tutkimuksen keinoin luomaan dialogisen yhteyden päättävässä asemassa olleiden poliitikkojen ja maanpuolustusasenteitaan pohtineiden kansalaisten välille. Aineistona onkin kaksi erilaista tosiaan täydentävää aineistotyyppiä, jotka mahdollistavat historiakäsitysten tarkastelun näillä kahdella eri tasolla ja jotka analyysin avulla tuodaan keskustelemaan yhteyteen keskenään.

Poliittisen puheen tasolla tarkastelussa ovat eduskunnan aineistoissa esiintyneet menneisyyttä koskevat tulkinnat, joita hyödynnettiin osana poliittista argumentaatiota, linjanvetojen rationaalistamisen tarvetta sekä osana legitimaatiodiskursseja (Grönholm & Nyssönen 2019; Van Leeuwen & Wodak 1999; Reyes 2011) julkisuudessa tapahtuvan poliittisen puheen tasolla. Militarisaation tarkastelu toteutuu tutkimuksessamme nimenomaan kielellisistä lähtökohdista, jossa päätöksenteon legitimointi tarvitsee tuekseen kansalaisten tunteisiin vetoavia argumentteja ja ajatuksia (McIntosh 2021) ja jossa jaettujen käsitysten ilmeneminen yhteiskunnan eri tasoilla kertoo yhteiskunnassa vallitsevasta militarismista. Kansalaiskäsitysten analyysissa käyttämässämme aineistoissa ei kuulu kaikkien suomalaisten ääni vaan niiden

suomalaisten, jotka aktiivisesti hakivat uudenlaista roolia itselleen maanpuolustuksessa Venäjän hyökättyä Ukrainaan liittymällä reserviläisjärjestöön tai pyrkien reservistä siviilipalvelusvelvollisiksi. Nämä kohderyhmät valittiin aineistonkeruuseen, koska yhtäältä monien kansalaisten halukkuus liittyä vapaaehtoisen maanpuolustuksen järjestöihin ja toisaalta joidenkin reserviläisten päätös jättää aseellinen maanpuolustus olivat tilastojen valossa laajuudessaan erittäin poikkeuksellisia ilmiöitä Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Kansakunnan tasolla Natoon liittymisen voi ajatella ilmentävän kollektiivisia historiasta kumpuavia turvallisuuskäsityksiä ja niihin pohjautuvaa päätöksentekoa. Haastateltujen aktiivisuus maanpuolustuksellisessa toimijudessa vastasi kansalaisten yleistä tasoa.

Ensimmäisen aineistokokonaisuuden muodostava eduskunnassa käydyn poliittisen puheen aineisto on kerätty systemaattisesti Parlamenttisampo-tietokannasta aikaväliltä 1.1.–17.5.2022. Aineiston keräämisessä käytettiin hakusanaa ”Nato”. Laadullisen tekstianalyysin tukena hyödynnettiin Atlas.ti-ohjelmaa, jolla aineisto koodattiin tarkempaa analyysiä varten. Koodauksen tavoitteena oli muodostaa menneisyyteen liittyvistä näkemyksistä temaattisia kategorioita. Koodauksen peruserätyksenä oli, että yksittäinen eduskuntapuheenvuoro saattoi ilmentää neutraalia, myönteistä tai kielteistä näkemystä Suomen liittymiseen Natoon. Eri vaiheissa prosessia yksittäisten kansanedustajien esittämät näkemykset saattoivat vaihdella. Tarkempaa analyysiä toteutettiin kontekstualisoivalla otteella, jossa puheenvuorot sijoitettiin ajalliseen kontekstiin Nato-jäsenyysprosessissa. Aineiston koodaus toteutettiin aineistolähtöisesti.

Toisen aineistokokonaisuuden muodostava haastatteluaineisto on kerätty keväällä ja keuhällä 2023 toteutetuilla kahden kohderyhmän teemahaastatteluilla: (i) reserviläisjärjestöön Venäjän hyökättyä Ukrainaan liittyneet (17 haastateltua) ja (ii) reservistä kevään 2022 jälkeen Siviilipalveluskeskuksen täydennyskoulutuksen kautta siviilipalvelusvelvollisiksi siirtyneet (16 haastateltua). Aineistomme avaa niiden henkilöiden ajattelua ja käsityksiä maanpuolustuksesta, turvallisuudesta ja omasta toimijuudestaan, jotka olivat aktivoituneet toimimaan maanpuolustuksellisten asioiden parissa tai joiden asenne aseellista maanpuolustusta kohtaan oli tullut kyseenalaistetuksi kulminoituen päätökseksi siirtyä siviilivelvollisiksi. Haastateltavia oli kahdesta kohderyhmästä yhteensä 33 henkilöä, jotka rekrytoitiin Suomen Reserviläisliiton ja Siviilipalveluskeskuksen avustuksella jaetulla tutkimuskutsulla. Haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista, ja aineiston kerääminen, tallentaminen ja käsittely vastaa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja EU:n tietosuojaa-asetuksen velvoitteita. Teemahaastattelun teemat johdettiin soveltaen maanpuolustussuhteen mallia (Kosonen ym. 2019), ja haastateltavilta kysyttiin Nato-jäsenyyden ohella kysymyksiä haastateltavien omasta toimijuudesta maanpuolustuksen alalla, käsityksistä sodan uhkasta, Suomen puolustuskyvystä ja Suomen puolustamisen arvoisuudesta. Haastatteluaineisto analysoitiin lähiluvulla, jossa kiinnitettiin huomiota siihen, miten haastateltavat jäsenivät tai perustelivat mielipiteitään menneisyyttä koskevien tulkintojen avulla.

Historiakäsityksiin liittyviä kysymyksiä ei siis haastatteluissa suoraan kysytty, vaan tutkimusasetelma poliittisen puheen aineiston ja haastatteluaineiston yhdistämisestä syntyi empiirisen aineistoluennan pohjalta. Kummassakin aineistokokonaisuudessa puhujat pyrkivät

toistuvasti hakemaan tukea asenteilleen menneisyydestä tekemillään tulkinnoilla, nostoilla ja vertauksilla. Kahden erilaisen ja hieman eri ajankohtaa edustavan aineistokokonaisuuden yhteen tuominen vaatii kuitenkin ajatustyötä siitä, miksi yhdistäminen tehdään ja mitä poliittisen legitimitietin rakentumisesta, historian poliittisuudesta ja yhteiskunnan militarisaatiosta pyritään ratkaisun avulla tulkitsemaan.

Poliittisen debatin analyysi on yleisesti perusteltavissa, koska poliittisen debatin ja siinä esitettyjen ajatusten, käsitysten, mielipiteiden ja ideoiden on todettu reflektoivan tutkitun ajanjakson aikalaistodellisuutta (mm. Wiesner ym. 2017), erityisesti jos poliittinen debatti on luonteeltaan aitoa keskustelua *pro et contra* (Palonen 2008). Tutkimassamme kontekstissa poliittisen debatin analysointi on perusteltu lähestymistapa, koska poliittinen puhe, kieli ja argumentit ovat poliittisille päättäjille legitimoinnin keino heidän pyrkiessään oikeuttamaan valtion ja kansakunnan suuntaan vaikuttavia päätöksiä (Reyes 2011, 782–783). Analysoimamme poliittinen debatti edustaa sitä aikalaiskeskustelua, jota Suomessa käytiin välittömästi Venäjän hyökkäyksen alettua keväällä 2022. Tässä debatissa tulivat artikuloiduksi muun muassa sellaiset tunteet, käsitykset, oletukset ja odotukset, jotka tuossa ajassa kehystivät mielipiteitä Suomen Nato-jäsenyydestä ja joilla liittymispäätökselle pyrittiin rakentamaan oikeutusta. Puhe on lähtökohtaisesti keskeinen osa poliittista deliberaatiota ja äänestäjäkunnan edustamista osana parlamentaarista järjestelmää (Pekonen 2011, 91–106). Parlamentaarinen prosessi keskusteluineen on osa poliittista kulttuuria ja ilmentää siten politiikan teon perusteita tiettyssä ajassa ja paikassa.

Haastatteluaineiston tuominen mukaan analyysiin avaa kuitenkin tutkimuksellisen keskusteluyhteyden poliittisen debatin ja aikalaiskäsitysten välillä laajemmassa ja syvällisemmässä mielessä kuin pelkkä toteamus aikalaiskäsitysten reflektoitumisesta poliittisessa debatissa. Haastattelut toteutettiin eduskunta-aineistoon nähden seuraavana vuonna, mikä aiheuttaa aineistojemme välillä eriaikaisuuden ja voi luoda todellisuutta yksikertaistavan mielikuvan yksisuuntaisesta siirtymästä poliittisen debatin käsityksistä kansalaisten käsityksiin. Julkisen keskustelun dynamiikka on luonteeltaan monipaikkaista (ks. Halonen ym. 2015), jossa siirtymiä voi tapahtua moneen suuntaan. Tutkimusasetelmassamme haastatteluilla oli ollut yli vuosi aikaa seurata julkista turvallisuuspoliittista keskustelua, muodostaa mielipiteitä ja asenteita ja kenties osallistuakin keskusteluihin. Tuomme aineistot yhteen tarkastellen niiden ominaispiirteitä historiaan liittyvien käsitysten ilmaisemisessa mutta myös poliittisten päättäjien argumentaation heijastumista haastateltujen kansalaisten käsityksiin.

Ajallisesti haastattelut toteutettiin lähellä sitä hetkeä, kun Suomi hyväksyttiin Naton jäseneksi. Jaettujen käsitysten ilmeneminen on keino tulkita legitimitietin muodostumista sekä puolustuspoliittisen keskustelun piirteitä Suomessa. Haastatteluaineistojen yhdistäminen poliittisen eliitin puheisiin avaakin syvällisemmän näkymän historian poliittisuuteen Nato-jäsenyyden oikeutusta ja yhteiskunnan militarisaatiota pohdittaessa kuin mitä kumpikaan aineisto yksin mahdollistaisi. Torsti Sirénin (2009) puolustusidentiteettiin liittyviä ajatuksia mukaillen yhteiskunnan eri tahojen ja tasojen on riittävässä määrin sitouduttava yhteneviin kertomuksiin, jotta yhteisö voi pysyä kasassa ja jotta jaetuista tarinoista muodostuu pohja legitimoiville narratiiveille. Tuommekin kaksi suomalaisten käsityksiä ilmentävää aineistoko-

konaisuutta yhteen artikkeliin tarkoituksenamme tätä kautta pohtia Suomen Nato-jäsenyyden legitimoinnin piirteitä. Laadulliselle tutkimukselle ominaisesti aineistomme ei tavoita kaikkien suomalaisten käsityksiä, vaan analyysi pohjautuu yhtäältä kansanedustajien ja toisaalta maanpuolustusta ja omaa toimijuuttaan aktiivisesti pohtineiden henkilöiden näkemyksiin. Muisti-ideologiaa tarkastelleessa Pia Olssonin (2024) artikkelissa puolestaan ilmenee, että vastaavaa historiaan kiinnittyvää kerrontaa on ilmennyt Ukrainan sodan kontekstissa laajemminkin suomalaisten keskuudessa.

Historia poliittisen legitimitietin rakennusaineena

Tutkimuskentällä on tilaa Suomen Nato-jäsenysprosessiin liittyvien tapahtumien tulkitsemiselle erilaisista näkökulmista. Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa Suomen sotilaallista liittoutumista on käsitelty muun muassa realismin, liberalismien sekä konstruktivismien näkökulmista (Blombergs 2016; Sirén 2016; Forsberg 2016). Mediadiskurssit (Kivelä 2023), Nato-jäsenyyden politisoituminen retoriselta kannalta (Kivilahti 2023) ja Nato-option historian tarkastelu (Vapamaa 2023) ovat esimerkkejä aivan viime aikoina ilmestyneistä opinnäytteistä, joissa on syvennytty Suomen Nato-jäsenysprosessiin. Pidemmän aikavälin syvällisemmässä tarkastelussa Särkkä (2019) on tuonut esiin Nato-retoriikan sisältäneen sekä järkipäiseen logiikkaan että tunnepäiseen historiaretoriikkaan vetoavaa argumentaatiota.

Menneisyydestä tehtyihin tulkintoihin keskittyminen syventää ymmärrystä, miksi Suomessa päätettiin hakea Nato-jäsenyyttä. Pertti Grönholm ja Heino Nyssönen (2019) kannustavat pohtimaan, millaisia tehtäviä tai merkityksiä historiallisella tiedolla on yhteiskunnassa. He korostavat nimenomaan historiaan vetoavien argumenttien tarkastelua siitä näkökulmasta, miten ne avaavat poliittisia toimia ja ratkaisuja. Yhteisön kannalta eksistentiaaliset ja suuret kriisit voivat korostaa tarvetta hakea historiasta tukea niiden käsittelyyn, ja historia voi myös tuoda aineksia yhteisön identiteetin rakentamiseen. (Ma.) Tästä näkökulmasta onkin kiinnostavaa, millä tavoin historia oli läsnä Suomen kansainvälistä asemaa ja puolustusidentiteettiä suuresti muuttaneessa Nato-jäsenyyspäätöksessä.

Historiallisiin tulkintoihin keskittyvä lähestymistapa on perusteltu jo senkin takia, että sotaretoriikalla ja toisen maailmansodan aikaisilla tapahtumilla on ollut keskeinen merkitys suomalaisuuden ja suomalaisen kulttuurin rakentamisessa ja muokkaamisessa (Kinnunen & Jokisipilä 2012; Tepora 2017; Tilli 2009). Leena Vastapuu ja muut (2024) ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että tämän tyyppinen historian läsnäolo ilmentää yhteiskunnan militaristisia piirteitä: ylisukupolvisten traumojen läsnäoloa, historiakulttuurin sotaisuutta ja sotaan liittyvää muistamisen kulttuuria voidaan tulkita militarismin näkökulmista. Tästä näkökulmasta kiinnostavaa onkin, miten historiaan pohjautuvien seikkojen esiin nostaminen ilmeni tilanteessa, jossa legitimoitiin ulko- ja turvallisuuspolitiikan tilaa ja muutosta. Huomionarvoista on, miten poliittinen eliitti pyrki yhtäältä argumentoimaan jatkuvuutta suhteessa Suomen Nato-optiota korostaneeseen linjaan ja toisaalta perustelemaan sellaisia muutoksia turvallisuustilanteessa, jotka tekivät välttämättömäksi muuttaa perinteistä sotilaallisen liittoutumattomuuden linjaa. Tällaisessa tilanteessa kokemukset menneisyydestä voivat näkyä siinä, miten yksilöt jäsentävät maailmaa, jolloin historiankäyttö voi tuottaa sisältöä kollek-

tiiviselle identiteetille (Rydel & Troebst 2022; Wang 2022). Historiakäsityksen ilmenemisen tarkastelu kansalaistasolla voikin avata syvällisemmän näkymän Nato-jäsenyyden oikeutuksen rakentumisesta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kansainvälisessä tutkimuksessa on jo pitkään tuotu esiin, että historiallinen muisti voi tarjota diskursiivisia legitimointityökaluja poliittiselle, julkiselle keskustelulle (Dienstag 1996). Erityisesti konstruktivistisessa lähestymistavassa on todettu positiivisten ja negatiivisten muistojen merkitys kansallisen kollektiivisen identiteetin kehittymiselle sekä myös kansainvälisten suhteiden ja ulkopoliittikan muodostumiselle (Langenbacher 2010). Diskursiiviseen legitimointiin liittyvä historiallinen muisti tuleekin nähdä hyvin laajana ilmiönä, jossa voi olla mukana niin traumoja kuin tavanomaisempia kokemuksia menneisyydestä ja jossa poliittisella eliitillä on keskeinen rooli eräänlaisen kansallisen tietoisuuden luoja (Verovšek 2016).

Poliittisen puheen näkökulma avaa poliittisen legitimitietin rakentamista, koska ideologisia kantoja ja päätöksiä pyritään oikeuttamaan nimenomaan poliittisella puheella (Reyes 2011, 782–783). Eduskunta käsiteli Nato-jäsenyyttä vakiintuneissa parlamentaarisisissa menettelyissä, joissa kansanedustajilla oli mahdollisuus keskustella aiheesta muun muassa turvallisuusympäristön muutosta koskevan selonteon (Valtioneuvosto 2022a) ja Suomen liittymistä Pohjois-Atlantin liittoon käsittelevän selonteon (Valtioneuvosto 2022b) käsittelyprosessin yhteydessä niin eduskunnan täysistunnoissa kuin valiokunnissa. Keskitymme pohtimaan legitimitietin rakentamista eduskuntakeskusteluissa erityisesti rationaalistamisprosessina (Van Leeuwen & Wodak 1999), jossa kansanedustajat hyödynsivät historiallisia vertauksia, historiasta nousevaa muistelua ja muunlaista menneisyyden esiin nostamista Nato-jäsenyyttä legitimoivissa diskursseissaan.

Tällä tavalla lähestyttynä historia toimii rakennusaineena legitimointiin tähtääville de bateille, ja historiapolitiikka ymmärretään tarkasteltujen toimijoiden pyrkimyksenä saavuttaa laajasti hyväksytty asema tietyille tavoiteltua päämäärää hyödyttävälle tulkinalle (Kalela 2004). Grönholm ja Nyyssönen (2019, 18–22) ovat jakaneet historian käytön eksistentiaaliiseen, moraaliseen, poliittiseen ja ideologiseen ulottuvuuteen, jotka voivat olla läsnä samassa yhteydessä. Poliittisessa päätöksenteossa näillä kaikilla ulottuvuuksilla saattoi olla merkitystä, kun historiasta pyrittiin löytämään perusteluita ja oikeutusta Suomen turvallisuuspoliittisen linjan muutokselle. Varsinkin eksistentiaalisen ulottuvuuden eli valtiollisen olemassaolon uhan läsnäolo Nato-jäsenyyspäätöksessä on kiinnostava kysymys: ilmensikö historian käyttö poliittisessa puheessa ja kansalaisten tasolla sellaisia käsityksiä, jotka liittyivät yhteisön olemassaoloon ja identiteettiin yhteisönä (ks. myös Berger & Conrad 2015)?

Pilvi Torsti (2003) on käsitellyt historian hyödyntämistä ulkopoliittisen suunnanmuutoksen legitimoinnissa ja nostanut esiin kysymyksen motiiveista historiaa hyödyntävien poliittisten argumenttien käytölle. Tällaisessa suunnanmuutoksessa historian käytön motiivit voivat liittyä ulkopoliittikkaan tai sisäpolitiikkaan tai niissä voi olla yhteisön perusarvoihin liittyvä ulottuvuus (mt.). Kysymys motiiveista on moniulotteinen tutkimusamme aineistossa ja teemassa: miksi historiaa hyödynnettiin poliittisessa argumentaatioissa siten kuin sitä hyödynnettiin? Nato-jäsenyyden legitimointiin keväällä 2022 saattoi sisältyä myös kansanedustajien keskuudessa Suomen sotahistoriasta kumpuavia pelkoja, joita ei välttämättä aina

sanottu ääneen esimerkiksi kansalaisten rauhoittamisen vuoksi. Samalla on huomioitava, että Suomen debatti Natoon liittymisestä sisälsi kotimaisen yleisön lisäksi myös kansainvälisen yleisön, kuten tulevat liittolaismaat ja Venäjän. Historiankäyttö saattoi siten liittyä perustavanlaatuisiin kysymyksiin yhteisön turvallisuudessa, Nato-jäsenyyden asettamiseen osaksi historiallista jatkumoa tai yhteisön paikan hakemiseen suhteessa toisen valtion mahdollisesti edustamaan toiseuteen.

Kaiken kaikkiaan menneisyyden läsnäolo poliittisissa keskusteluissa ja kansalaiskäsitelyissä osoittaa tietoisuutta yhteiskunnan kulttuurisista ja ylisukupolvisista juurista, joiden varaan Nato-päätöksen oikeutusta poliittisessa prosessissa rakennettiin ja joiden pohjalta kansalaiset jäsenyyttä käsitelivät. Tästä rakentuu pohja artikkelin empiirisille osioille: miten politiikan retoriikassa rakennettiin legitimizeettiä ja mitä kansalaiset ajattelivat samoista asioista?

Historiallinen muutos vai poliittinen jatkumo? Historia eduskuntakeskusteluissa

Eri eduskuntaryhmät ovat perinteisesti suhtautuneet Suomen Nato-jäsenyyteen eri tavoin ennen Venäjän aloittamaa hyökkäystä vuonna 2022. Suurista puolueista kokoomus oli selvemmin Nato-myönteinen. Se oli linjannut myönteisestä asennoitumisestaan Suomen Nato-jäsenyyteen ensimmäistä kertaa vuonna 2006, ja vuonna 2020 puoluekokous oli asettanut Suomen Nato-jäsenyyden jo lähivuosien tavoitteeksi. (Tikka 2022.) Muut suuret eduskuntaryhmät olivat suhtautuneet jäsenyyteen varauksellisemmin, eikä Nato ollut toden teolla kotimaisen politiikan asialistalla ennen vuotta 2022. On myös syytä muistaa, että eri ulko- ja turvallisuuspoliittisissa selonteissa esiintynyt maltillinen asennoituminen sotilaallisen liittoutumattomuuden muuttamista kohtaan oli poliittisen konsensuksen tulos. Periaatteen tasolla todetulla mahdollisuudella tarvittaessa uudelleenarvioida Suomen kanta Nato-jäsenyyteen oli laaja parlamentaarinen hyväksyntä. Eri puolueiden asennoituminen Suomen Nato-jäsenyyttä kohtaan muodosti tärkeän taustan kevään 2022 poliittisille keskusteluille, mikä näkyi myös tavassa käyttää historiaa hyväkseen.

Tammikuusta toukokuuhun 2022 eduskunnassa keskusteltiin Natosta enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Kaikkiaan ”Nato” esiintyi 431 puheenvuorossa. Nämä puheenvuorot jakaantuivat seuraavasti: Perussuomalaiset 83 (19.26 %), Kansallinen Kokoomus 80 (18.56 %), Suomen Keskusta 69 (16.01 %), Vihreä liitto 61 (14.15 %), Suomen Sosialidemokraattinen puolue 55 (12.76 %), Vasemmistoliitto 46 (10.67 %), Valta kuuluu kansalle 11 (2.55 %), Suomen Kristillisdemokraatit 10 (2.32 %), Suomen ruotsalainen kansanpuolue 10 (2.32 %) ja Liike Nyt 6 (1.39 %) (Parlamenttisampo 2024). Eduskunnassa oli yhteensä 29 erilaista kansalaisaloitteisiin, parlamentaarisiiin kysymyksiin ja selontekomenettelyyn liittyvää tilannetta, joissa Nato-jäsenyyttä käsiteltiin tavalla tai toisella. Näissä tilanteissa oli myös historian kokemus muodossa tai toisessa vahvasti läsnä: 193 suoraa viittausta nimenomaan ”historiaan” ja niiden ohessa vielä viisi viittausta ”menneisyyteen”. Näiden ohella ”talvisotaa” tai ”jatkosotaa” muisteltiin 25 kertaa, ja epämääräisempiä viittauksia sotavuosiin tai yksinkertaisesti vuoteen 1939 oli runsaasti. Kaiken kaikkiaan monenlainen puhe sisälsi viittauksia menneisyyteen. Pyrimme hakemaan aivan lähivuosia pidemmälle menevää näkemystä menneisyyden vai-

kutuksesta, mutta erottelu ei voi olla aivan suoraviivaista. Esimerkiksi Krimin liittäminen Venäjään vuonna 2014 oli selkeä kontekstuaalinen tekijä, joka tuotiin esiin usein Venäjstä puhuttaessa. Aineistoanalyysissä huomio kohdistui diskursiivisuuteen eduskunnassa, eli yksittäisiin kommentteihin tai pidempiin puheenvuoroihin, joilla kansanedustajat perustelivat näkemyksiään. Siten analyysissä keskeistä oli yksittäisen kansanedustajan oman näkökulman puolustaminen ja tietyn poliittisen kannan legitimointi vetoamalla menneisyyteen. Lähtökohta analyysissä oli, että menneisyydestä saattoi puhua monin eri tavoin Natoa käsittelevän keskustelun yhteydessä. Näin avautui mahdollisuus hahmotella erilaisia menneisyyttä käsitteleviä puhekatgorioita ja havaita siten mahdollisia päätöksentekoon vaikuttaneita teemoja.

Tulevaisuus rakentuu menneisyyden valintojen varaan

Turvallisuuden tuottaminen nähtiin poliittisessa puheessa toimintana, jolla oli luontevaa olla yhteys menneisyyteen. Menneisyyden koettiin sisältäneen sellaisia kokemuksia, jotka antoivat poliittista selkänöjää tehdä ratkaisuja nimenomaan Suomen turvallisuuden eteen. Menneisyys tarkoitti Suomen turvallisuuteen liittyviä kokemuksia, jotka toimivat perusteina tehdä tuoreita poliittisia ratkaisuja (27 osumaa). Toinen maailmansota ja erityisesti talvisota (38 osumaa) ja Suomen historian merkkihenkilöt (30) olivat keskusteluissa läsnä pitkin kevättalvea 2022, erityisesti Juho Kusti Paasikivi ulkopoliittisen realismin auktoriteettina, ja tästä oli apua myös puolueiden välisen dialogin edistäjänä kuten seuraava esimerkki osoittaa. Puheenvuoro pidettiin kahta päivää ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan:

Suomeen ei kohdistu sotilaallista uhkaa, ja turvallisuutemme on vakaalla pohjalla. Silti jännitteet heijastuvat myös meihin. Vuoden 1939 loppukesällä Väinö Tanner kirjoitti Paasikivelle sodan tuskin syttyvän, sillä 'niin järjettömäksi maailma ei voi tulla'. Nytkään emme halua niin uskoa, mutta varautuminen myös ikäviin vaihtoehtoihin on aina jälkiviisautta edullisempaa. Kokoomus on jo pitkään kannattanut Suomen jäsenyyttä puolustusliitto Natossa. Se vahvistaisi Suomen puolustusta, voimistaisi Euroopan yhteistä turvallisuutta ja toisi ennakoitavuutta lähialueillemme. Arvoisa puhemies! Nyt on aika ryhtyä rakentamaan polkua kohti Suomen Nato-jäsenyyttä. (Elina Valtonen, kok., 22.2.2022. KA 2/2022 vp, 13/2022 vp.)

Suomen Nato-jäsenyys näkyikin kansanedustajille ennen kaikkea suhteellisen kausaalisenä ilmiönä, joka kytkeytyi Suomen aikaisempaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Siinä 1990-luvulta lähtien käynnissä ollut lähentyminen länteen (32) sekä lisääntynyt puolustusyhteistyö (45 osumaa) erityisesti Naton kanssa loi loogisen kontekstin edistää yhteistyötä aina sotilaalliseen liittoutumiseen saakka. Vuoden 1939 ja ylipäätään talvisodan tapahtumien painottaminen oli suhteellisen yleistä parlamenttikäsittelyissä. Se oli historiallisen muistin kannalta Suomen historian keskeinen tilanne, jossa Suomi joutui syksyllä 1939 kohtaamaan yksin Neuvostoliiton hyökkäyksen ja jossa Suomen varautuminen ei ollut niin laajaa kuin joissakin muissa olosuhteissa olisi ehkä saattanut olla. Valtosen kommentti oli keskeinen myös siinä, että se painotti puoluerajat yli menevää käsitystä menneisyydestä, eli sosialidemokraattisen Tannerin yhteydenpitoa Paasikiveen, joka edusti uransa loppupuolella kokoomusta.

Keskeinen osa menneisyyttä käsittelevää ajattelua oli eräänlaisen tyytyväisyyden tunne, joka kumpusi nimenomaan kotimaisen puolustuksen pitkäjänteisestä kehittämisestä. Tämän

pitkäjänteisyyden ajateltiin uudessa kansainvälisessä tilanteessa voivan tuoda etua Suomen lisäksi myös Natolle, jonka ovea oli tarkoitus koputtaa omat tuomiset mukana. Alla oleva Sebastian Tynkkysen kommentti ei ollut ainoa tässä lajissa.

Suomen vahva puolustuskyky, sotilaallisen osaamisen korkea taso ja sijainti Itämeren ympäröimänä ovat muiden maiden silmissä puolustusliittoa vahvistavia asioita, joten Suomi nähdään mieluisana kumppanina. Suomi ei ole laiminlyönyt aiempina vuosikymmeninä puolustustaan, joten olisimme taakan sijasta tukipilari. Myös Nato-yhteensopivuuden osalta Suomi on hyvässä asemassa. Pakassa pidetyn Nato-kortin mukana on kulkenut viime vuosina yhä tiivistyvä Nato-yhteistyö, ja ne ovat vahvistaneet toinen toisiaan. (Sebastian Tynkkynen, ps, 20.4.2022. KAA 2/2022 vp, 41/2022 vp.)

Kaiken kaikkiaan kokemus ulkopoliitiikan hoidosta tuotti sellaista historialliseen kokemukseen perustuvaa etua (86 osumaa), että sen valossa Nato-jäsenyys tuntui pääosin luonteeltaan.

On tärkeää myös todeta, että eduskuntakeskusteluissa oli mukana moniäänisyyttä, joka liittyi Suomen ulkopoliitiikan muutoksen todellisiin perusteisiin ja siinä ratkaisujen asettamiseen osaksi historiallista jatkumoa. Suurin osa Natoa sivuavista kommentteista eduskunnassa oli luonteeltaan jäsenyydelle myönteisiä, mutta myös vastakkaisia näkemyksiä esitettiin. Niissä kyseenalaistettiin tilanteesta tehdyt tulkinnat, jotka mitätöivät ja muuttivat aikaisempaa ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa. Lisäksi tällaisissa puheenvuoroissa kyseenalaistettiin tulkinnat siitä, kuinka syvällisesti suomalaiset halusivat Nato-jäsenyyttä:

Eduskunta hyväksyi viime vuonna ulko- ja turvallisuuspoliittisen sekä puolustuspoliittisen selonteon. Esimerkiksi nykyhetken tilannetta käsitellyt ajankohtaisselonteko ei millään muotoa käsitellyt näiden selontekojen loppupäätelmiä ja avannut skenaarioiden tai riskiarvioiden kautta, miksei yli 70 vuotta Suomen turvallisuutta hyvin palvellut järjestelmä ollutkaan kriisinkestävä, ja muutosta on tehty lähes paniikkitunnelmissa. Syyt tähän on helppo käsittää, koska tällä kertaa Suomessa maailmanhistoria näytti alkaneen 24.2., ja tämän uuden maailmanhistorian ensimmäisen sodan, Ukrainan sodan, syitä ei tarkasteltu ollenkaan. Jos milloinkaan oli tavoitteena tehdä objektiivinen taustoitus Suomen Nato-jäsenyspäätökselle, niin Suomen aikaisemman turvallisuuspolitiikan hyvät ja huonot puolet olisi sentään pitänyt arvioida perusteellisesti. (Merja Kyllönen, vas, 16.5.2022. VNS 3/2022 vp, 56/2022 vp.)

Venäjä ei irtoa omasta menneisyydestään

Toinen keskeisin historiaan perustuva argumentti nojasi puolestaan siihen, miten kansanedustajat kokivat Venäjän käyttäytymisen osana maan ulkopoliitiikan historiallista jatkumoa (70 osumaa) ja miten Venäjä yritti rajoittaa Suomen liikkumatilaa (16 osumaa). Venäjän ei katsottu kunnioittavan enää sen itsensä hyväksymiä kansainvälisiä sopimuksia, ja maan johdon historiankäyttö näyttäytyi uhkana. Näin Suomen ulkopoliitiikan historiallinen linja liikkumatilan hakemisesta ja lähentymisestä länteen kytkeytyi Venäjän omaan käyttäytymiseen, ja se muodosti erityisen tärkeän argumentoinnin lähteen niin helmikuussa kuin toukokuussa 2022. Alla oleva Anders Adlercreutzin kommentti osoittaa hyvin tavan puhua asiasta: Venäjällä on oma keskustelunsa siitä mitä menneisyys sille tarkoitti, mikä omalta osaltaan kytkeytyi maan suhtautumiseen sille selvästi epäedullisia kansainvälisiä sopimuksia kohtaan.

Vladimir Putin kutsuu Neuvostoliiton hajoamista viime vuosisadan suurimmaksi geopoliittiseksi katastrofiksi. Lenin loi Ukrainan, hän sanoi eilen, ja nyt Venäjä haluaa ottaa Ukrainan takaisin rikkomalla kansainvälistä lakia, Etyjin periaatteita, Venäjän Ukrainan kanssa vuonna 94 solmittua sopimusta, Naton ja Venäjän välistä sopimusta vuodelta 97 ja Minskin sopimusta. (Anders Adlercreutz, rkp, 22.2.2022. KA 2/2022 vp, 13/2022 vp.)

Venäjän toiminta Ukrainassa asettuu siten valtaa painottavan suurvaltapolitiikan puolelle, mikä ymmärrettiin myös eduskunnassa ja mitä sittemmin on käsitelty osana laajempaa Venäjän suhtautumista osana monenkeskistä yhteistyötä (ks. Nizhnikau 2023, 75–81).

Aikaisempien sukupolvien kokemusten huomioiminen

Eduskunnan historiallisessa lähetekeskustelussa 16. toukokuuta annettiin 212 puheenvuoroa, ja avattiin tie Nato-jäsenyydelle. Tuolloin jossakin määrin tunnepohjaisempi reagointi pääsi enemmän esille, mikä ilmeni tarinallisempina otteena (38 osumaa kevättalven aikana) ja Venäjän liittämisenä nimenomaan sodan kokemukseen vanhempien suomalaisten sukupolvien kautta – ”ei koskaan enää yksin”, kuten jalkaväenkenraali Adolf Ehrnrooth aikoinaan sanoitti (mm. Timo Heinonen, kok, Eeva Kalli, kesk ja Peter Östman, kd, 16.5.2022, VNS 3/2022 vp, 56/2022 vp):

Meidän rauhan aikaa eläneiden perusturvallisuus on järkkynyt. Vaikka isovanhempiemme sotamuistot ovat meille tuttuja, vaikka näimme Venäjän ihmisoikeusloukkaukset omia kansalaisiaan kohtaan ja seurasimme aiempia toimia Georgiassa, Krimillä, Itä-Ukrainassa, ehdimme silti uskoa vapaampaan Eurooppaan. Elämme tapahtumia, joita emme olisi kukaan halunneet nähdä. Venäjän täysimääräinen hyökkäys suvereenia valtiota, Ukrainaa kohtaan ja koko maan olemassaolon oikeutuksen kiistäminen romutti loputkin luottamuksestamme Venäjään. (Inka Hopsu, vihr, 16.5.2022. VNS 3/2022 vp, 56/2022 vp.)

Sukupolvien muodostaman ketjun noteeraaminen vaikutti tärkeältä seikalta erityisesti siinä vaiheessa, kun äänestys Nato-jäsenyydestä kävi eduskunnassa ajankohtaiseksi. Sukupolvien kautta opittu kokemus Venäjän toiminnasta oli siten lopulta ratkaiseva argumentti, jossa Venäjän toiminta rikkoi siltä odotettua rauhanomaista valtioiden välistä käyttäytymistä, erityisesti Euroopassa.

Päätös tunnustettuna historiallisena murroskohtana

Kaiken kaikkiaan yllä olevien havaintojen perusteella kansanedustajat ammensivat historiasta ja rakensivat sitä kautta oikeutusta viedä Suomi Natoon. Historiaan vetoaminen toi retorista painoarvoa, prosessi kuvattiin erityisen arvokkaaksi, historialliseksi hetkeksi ja jopa presentismi eli menneisyyden näkeminen nykypäivän ehdoilla oli läsnä (ks. Grönholm & Nyssönen 2019).

Valtioneuvoston selontekoa Suomen liittymisestä Pohjois-Atlantin liittoon käsiteltäessä eduskunnassa pidettiin myös puheenvuoroja, joissa kansanedustajat kertoivat Suomen olevan merkittävän murroskohdan äärellä. Aikakauden katsottiin vaihtuneen, sillä Suomi oli ottamassa merkittävän ulko- ja turvallisuuspoliittisen askeleen hakeutumalla Natoon (Marko Asell, sd, 16.5.2022. VNS 3/2022 vp, 56/2022 vp). Puheenvuoroissa myös esitettiin, että liittoutumiskeskustelua koskevan suomettumisen aika on ohi ja että Suomi on nyt vapaa (Saara-Sofia Siren, kok. sekä Atte Kaleva, kok., 16.5.2022. VNS 3/2022 vp, 56/2022 vp).

Aikakauden muutos esiintyi puheenvuoroissa myös viittauksina toimintaympäristön perustavanlaatuisen muutokseen, millä edustajat viittasivat Venäjän hyökkäykseen Ukrainassa (Riitta Mäkinen, sd ja Seppo Eskelinen, sd, 16.5.2022. VNS 3/2022 vp, 56/2022 vp). Edustajien mukaan Suomi oli siis Natoon hakeutumalla turvallisuusympäristön muutoksen johdosta sulkemassa yhden aikakauden ja astumassa toiseen. Näyttääkin siltä, että ilman käsitystä menneisyydestä ja jossakin määrin myös tulevasta ei Nato-jäsenyyttä olisi voitu niin vain käsitellä eduskunnassa. Moni pyrki asettamaan Suomen ulkopoliittisen ratkaisun historialliseen kontekstiinsa.

Suomen sotahistoria ja arvaamaton naapuri: historiallinen kerronta kansalaistasolla

Haastatteluaineistomme avaa näkymän haastateltujen kansalaisten tasolla esiintyviin käsityksiin Suomen turvallisuustilanteesta ja puolustamisesta sekä Nato-jäsenyydestä. Haastateltavina oli 17 reserviläisjärjestöön liittyntä henkilöä ja 16 reservistä siviilipalvelusvelvolliseksi siirtyvää henkilöä. Reserviläisjärjestöön liittyneiden osalta haastattelukutsuun vastasi noin 800 henkilöä. Haastateltavaksi valittiin tasaisesti eri vuosikymmenillä syntyneitä miehiä ja naisia, joista noin puolet oli suorittanut asepalveluksen tai naisten vapaaehtoisen asepalveluksen. Reservistä siviilipalvelusvelvolliseksi siirtyneiden täydennyskoulutettavien kohdalla vastaavaa valintaa haastateltavista ei voitu tehdä, vaan haastateltavaksi otettiin henkilöt, jotka vastasivat tutkimuskutsuun myönteisesti Siviilipalveluskeskuksen järjestämien kahden eri täydennyskoulutuskurssin (kesä 2023) yhteydessä. Haastateltavat tässä kohderyhmässä olivat eri ikäisiä miehiä.

Haastatteluaineisto on kokonaisuudessaan laaja ja rikas, sisältäen aineksia monen tutkimusartikkelin tarpeisiin, ja tämän artikkelin historiakäsityksiin keskittyvän kysymyksenasettelun puitteissa iso osa koko aineistosta jää varsinaisen analyysin ulkopuolelle. Haastateltavilta ei suoraan kysytty historiaan liittyviä kysymyksiä, mutta valtaosa haastateltavista kuitenkin kehysti näkemyksensä historiallisen ymmärryksen kautta. Kaikissa haastatteluissa historialla ja menneisyydellä ei ollut yhtäläistä merkitystä, joten haastattelujen analyysi ei voinut olla täysin systemaattista. Haastatteluaineistot on kuitenkin analyysia varten luettu kauttaaltaan, jotta on pystytty paikallistamaan kaikki ne kohdat, joissa haastateltavat nostavat esiin menneisyyteen kiinnittyviä tulkintojaan. Tämän osuuden analyysissa syvennymme menneisyydestä puhumista sisältäviin kohtiin, ja muodostamme temaattisia kokonaisuuksia nyanseineen esiintyneistä historiallisista käsityksistä.

Menneisyydestä puhumista esiintyi erityisesti tiettyjen teemojen yhteyksissä, joiden mukaan analyysi on tässä osuudessa rytmitetty ja jotka esiintyivät monissa haastatteluissa. Ensimmäinen kokonaisuus koskee historiallisten katkoksen ja jatkumon dynamiikkaa. Toinen kokonaisuus liittyy haastateltavien samaistumiseen ukrainalaisten kanssa. Kolmas puolestaan kehystää suoremmin haastateltavien näkemyksiä Nato-jäsenyydestä. Käytämme analyysissa ilmaisua ”reserviläisjärjestön jäsen” kuvaamaan reserviläisjärjestöön liittyneitä haastateltavia ja ”täydennyskoulutettava” kuvaamaan reservistä siviilipalvelukseen siirtyneitä haastateltavia.

Historiallisen katkoksen ja jatkumon dynamiikka

Ensinnäkin historiaan pohjautuvat käsitykset nousivat esiin, kun haastateltavat pohtivat Ukrainan sotaa yhtäältä syvää epäuskoa herättävänä katkoksenä eurooppalaisessa turvallisuuskehityksessä ja toisaalta jälleen yhtenä ilmentymänä Venäjän arvaamattomasta toiminnasta historian saatossa. Molemmissa haastatelluissa kohderyhmissä Venäjän hyökkäys Ukrainaan oli aiheuttanut hyvin voimakkaita tunteita, joita kuvailtiin muun muassa sellaisilla sanoilla kuin epäusko, pettymys, järkytys ja ahdistus. Haastateltujen kerronnassa ilmeni jännite siinä, että Venäjän hyökkäyksen koettiin odotusten vastaisesti rikkovan pitkään vallinneen rauhanomaisen kehityksen Euroopassa ja samalla kuitenkin osoittavan Venäjän historiallisen asenteen naapurimaitaan kohtaan.

Haastateltavat tekivät historiallisia nostoja kuvaillessaan Venäjän hyökkäyksen aiheuttamia tuntojaan ja pyrkiessään selittämään niitä. Historiasta puhuminen näissä kohdin ilmensi haastateltavien pyrkimystä sovittaa yhteen erilaisia menneisyyteen pohjautuvia kehityskulkuja. Eräs reserviläisjärjestön jäsen kuvaili tuntojaan epäuskona sotaa kohtaan, koska Venäjän uskottiin kehittyneen ”sivistysvaltiona” pois tällaisista toimintatavoista. Samalla hän käytti vertausta venäläisen kansanluonteen muuttumattomuudesta ilmaisemaan tulkintaansa, että venäläiset näyttivät hyökkäyksen myötä sen sisimpänsä, mikä heillä on aina ollut. (Reserviläisjärjestön jäsen 1.) Toinen reserviläisjärjestön jäsen puolestaan ilmaisi pettymyksensä, ettei Venäjä ollutkaan käyttänyt historiallista mahdollisuuttaan siirtyä kohti länttä (Reserviläisjärjestön jäsen 3). Kolmas reserviläisjärjestön jäsen koki hyökkäyksen avaavan Putinin visiota saada vanhoja rajoja takaisin (Reserviläisjärjestön jäsen 5). Eräs reserviläisjärjestön jäsen puolestaan kuvaili ihmyksen tunnettaan hyökkäyksen alettua mutta korosti todenneensa sitten kuitenkin, että Venäjä on aina Venäjä, jolta voi odottaa mitä tahansa. Syvällisempi tutustuminen venäläiseen kulttuuriin auttaisi haastateltavan mukaan ymmärtämään toiminnan olevan Venäjän historiasta kumpuavaa. (Reserviläisjärjestön jäsen 7.)

Täydennyskoulutettavien keskuudessa oli henkilöitä, jotka olivat pyrkiineet perehtymään historiaan tai muutoin reflektoivat historiaa laajemmin yrittäessään ymmärtää alkanutta sotaa. Eräs täydennyskoulutettava pohti venäläistä historiaa aina tsaarinaikaiseen Venäjään asti ja maan historiasta kumpuavaa kaipuuta vanhoihin rajoihin, jotka näkyivät Venäjän toiminnassa Suomea ja Eurooppaa kohtaan sekä maailmanlaajuisesti (Täydennyskoulutettava 6). Toinen täydennyskoulutettava puolestaan nosti esiin käsityksensä Ukrainan toteuttamista epäkohdista venäjämielisiä kansalaisiaan kohtaan, joissa haastateltava näki keskeisen laukaisevan tekijän alkaneelle sodalle. Haastateltava kuitenkin korosti, että venäläisten toiminta oli väärää, eikä mikään selittely auttanut siihen. (Täydennyskoulutettava 7.)

Tällä tavalla Venäjän hyökkäys näyttäytyi kansalaiskäsityksissä samaan aikaan sekä historiallisena katkoksenä Euroopan kehityksessä että historiallisena jatkumona Venäjän toiminnassa. Tällaiseen historialliseen pohdintaan sisältyi joillakin haastateltavilla ajatuksia Venäjän kansan historiallisesta asemasta. Useiden haastateltujen käsityksissä venäläiset näyttäytyivät alistettuna kansana, joka oli historian saatossa kehittänyt selviytymis- ja sopeutumismekanismeja ja jonka oli vaikea irrottautua menneisyyden tapahtumien myötä muotoutuneelta polulta. Eräs reserviläisjärjestön jäsen toi esiin, että Venäjä ja sen kansa olivat historiansa vankeja

ja kansan syvien rivien olisi pitänyt tehdä jotain jo 200 vuotta sitten, jotta nyt voitaisiin olla erilaisessa tilanteessa (Reserviläisjärjestön jäsen 5). Toinen haastateltava puolestaan pohti, tuleeko sodan joskus loputtua venäläisille tilaisuus herätä huomaamaan, ”että on muitakin tapoja elää ja olla kuin se mitä heille on alusta lähtien opetettu ja näytetty ja kerrottu.” (Täydennyskoulutettava 3)

Nähtiinpä vastuun olevan vain valtaa pitävissä tai myös kansassa, tilanne herätti haastatelluissa pohdintaa, voiko Venäjä hyökätä Suomeenkin ja miksi olisimme yhtään eri asemassa kuin Ukraina tai Georgia. Tällaiselle historialliselle kerronnalle rakentaen haastateltavat pohjustivat heille syntyneitä tarvetta oman maanpuolustustoimijuuden uudelleenpohtimisessa sekä myös Suomen turvallisuustilanteen käsitteellistämässä.

Historiaan pohjautuva samaistuminen Ukrainaan ja ukrainalaisiin

Toinen teemakokonaisuus historian käytössä oli se, että useissa haastatelluissa Ukrainan tilanteen koettiin rinnastuvan Suomen historiallisiin kokemuksiin. Jotkut haastateltavista puhuivat yleisemmin yhtäläisyyksistä Ukrainan tilanteen ja ukrainalaisten kokemusten sekä Suomen historian välillä, mutta täsmällisempiä mainintoja talvisodasta esiintyi myös.

Eräs reserviläisjärjestön jäsen näki ukrainalaisten sotilaiden urhoollisuuden kumpuavan isänmaallisuudesta ja taistelutahdosta kuten Suomessa talvisodan aikaan. Toisen mukaan historia toisti itseään Venäjän hyökätessä Ukrainaan, ja hän vertasi hyökkäystä Suomen tilanteeseen vuonna 1939 sillä poikkeuksella, että Ukraina oli saanut paljon apua monelta maalta. Suomessa vallitseva sodan uhan kokemus peilautui hänen mukaansa Suomen historiaan (Reserviläisjärjestön jäsen 16). Ulkomailla paljon oleskellut täydennyskoulutettava oli omakohtaisesti havainnut suomalaisten ottavan sodan paljon raskaammin kuin kansalaiset monissa muissa maissa ja pohti syyksi tähän historiasta johtuvaa mentaliteettia ja ilmapiiriä, joita myös Natoon liittymisprosessi hänen mukaansa ilmensi (Täydennyskoulutettava 4).

Aiemmassa tutkimuksessa on tuotu esiin, kuinka asenteet maanpuolustusta kohtaan siirtyvät sukupolvelta toiselle tarinoissa ja kanssakäymisessä (Salasuo 2020). Oman suvun kokemukset tulivat esiin myös haastatelluissa muun muassa mainintoina Karjalan evakoista (Reserviläisjärjestön jäsen 4 ja 7). Erään reserviläisjärjestön jäsenen ajattelu liittyi tähän sodan omakohtaisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa hänen pohtiessaan, millaisia tunteita Ukrainan sota olisi suomalaisissa herättänyt, jos se olisi tapahtunut vasta seuraavan sukupolven aikana, jolloin yhteys sodan käyneeseen sukupolveen olisi jo katkennut:

...meillä on ainaki vielä ne meidän kertomukset meidän isovanhemmilta, sodan kokeneilta ihmisiltä, niin se ehkä omalta osaltaan tuo vielä tällä hetkellä pinnalle sitte vielä erityisesti sitä maanpuolustustahtoo ja isänmaallisuutta (Reserviläisjärjestön jäsen 5).

Nato-jäsenyyden legitimitietin rakentumisen kannalta huomionarvoista on, että aineistomme tuo esiin kansalaistasolla vallitsevan ja historiasta kumpuavan käsityksen siitä, että Venäjän hyökkäys Ukrainaan muutti Suomen turvallisuustilannetta syvällisesti. Kyseessä koettiin olevan tilanne, jolla oli merkitystä Suomelle sen kokemuksen pohjalta, mikä suomalaisilla oli historiastaan Venäjän kupeessa. Tämä näkyi siinä, miten haastateltavat käsittelivät Suomen Nato-jäsenyyttä ja näkemyksiään liittymisprosessista.

Historia Nato-jäsenyyden kehystenä

Kolmanneksi käsitykset menneisyydestä kehystivät voimakkaasti haastateltavien näkemyksiä Suomen Nato-jäsenyydestä ja liittymisprosessin oikeutuksesta. Nato-jäsenyyden kannalta sota Ukrainassa oli selvä muutoshetki. Useat haastateltavat toivat esiin mielipiteensä muutuneen sotilaallisen liittoutumisen kannalle, vaikka aiemmin Nato-jäsenyys oli näyttäytynyt kielteisenä tai tarpeettomana.

Tällaisessa kerronnassa ilmeni useiden haastateltujen puheissa pelko yksin jäämisestä sodan syttyessä, kuten Suomi oli jo historiassaan kokenut. Yksi reserviläisjärjestön jäsen ilmaisi tämän ajatuksen sanomalla, että ”[o]n hyvä, jos pääsisimme mukaan Natoon, ettei meille kävisi niin kuin toisessa maailmansodassa, jolloin meitä auttoi vain Saksa” (Reserviläisjärjestön jäsen 3). Eräs täydennyskoulutettava puolestaan näki Nato-jäsenyyden päättäneen kylmän sodan ajan ja Suomen sijainnin harmaalla alueella sanoen, että ”pitkä suomettumisen aika on vihdoin taputeltu tässä maassa ja me ollaan päästy siihen mihin me halutaan” (Täydennyskoulutettava 3).

Tällainen kerronta ilmensi käsityksiä, että Suomen asemaa haluttiin muuttaa suhteessa historiallisiin kokemuksiin. Täydennyskoulutettavien joukossa oli toisaalta myös henkilöitä, jotka vastustivat Nato-jäsenyyttä ja jotkut heistä hakivat historiasta vahvistusta sille, ettei Suomen olisi pitänyt liittyä sotilasliittoon. Eräs täydennyskoulutettava korosti Suomen puolueettoman linjan toimineen hyvin ja nosti esiin Jugoslavian pommitukset ja Balkanin tapahtumat esimerkkeinä, ettei Naton toiminta hänen mukaansa ole aina menneisyydessä kestänyt päivänvaloa (Täydennyskoulutettava 7).

Haastateltavilta kysyttiin myös näkemyksiä siitä, olisiko Nato-jäsenyydestä toivottu laajempaa keskustelua tai kansanäänestystä. Useat olivat sitä mieltä, ettei kansanäänestykselle ollut tarvetta. Näille mielipiteille oli yhtenäistä liittymisprosessin kuvailu tavoilla, jonka voi tulkita haastateltavien tyytyväisyydeksi edustuksellisen parlamentaarisen demokratian toimintaan Suomessa. Joitakin vastakkaisia näkemyksiä kuitenkin esiintyi myös, ja niissä tuotiin esiin, ettei kansan ääntä kuultu riittävästi liittymisprosessissa ja että kansanäänestys olisi tullut järjestää.

Kaiken kaikkiaan kansalaistasolla Suomen sotahistoriasta kumpuavat pelot Venäjän arvaamattomuudesta ja Suomen jäämisestä yksin sekä näiden pelkojen yhdistäminen Venäjän hyökkäykseen Ukrainaan tulivat selvemmin ja tunnepitoisemmin esille kuin poliittisen eliitin puheissa eduskunnassa. Haastateltujen kansalaisten tasolla historiallinen kerronta ja tulkinnat ilmenivät erityisesti niissä yhteyksissä, kun haastateltavat kuvailivat käsityksiään Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen aiheuttamista muutoksista Suomenkin turvallisuustilanteelle. Huomionarvoista on, ettei tällainen varsin laaja konsensus turvallisuuspoliittista tilannetta koskien kuitenkaan suoraviivaisesti tarkoittanut, että Nato-jäsenyydestä olisi vallinnut yhtä laajaa yksimielisyyttä. Paremminkin sekä reserviläisjärjestöön liittyneiden että reservistä siviilipalvelusvelvolliseksi siirtyneiden täydennyskoulutettavien puheissa historiaan liittyvin argumentein perusteltiin ennen muuta sitä kontekstia, jossa haastateltavat henkilöt olivat kokeneet tarvetta aktivoitua vapaaehtoisen maanpuolustustoiminnan parissa tai pohtia uudelleen omaa suhdettaan aseelliseen maanpuolustukseen. Maanpuolustuksen merkitystä oli

pohdittu konkreettisemmin, ja tähän liittyi henkilökohtaisen tason päätös järjestötoimintaan liittymisestä tai reservin jättämisestä. Nato-jäsenyyden oikeutuksen pohdinta haastateltujen kansalaisten käsityksissä liittyi erityisesti ylisukupolvisen kokemukseen perustavanlaatuisesta sodan vaarasta Venäjän naapurina. Tämä käsitys yhdisti kansalaisia ja poliittista eliittiä. Kansalaistasolla ja poliittisen eliitin tasolla jaettiin käsitys Venäjästä historiansa vankina.

Lopuksi

Artikkelissa on tarkasteltu Suomen Nato-jäsenyyden prosessin legitimitietin rakentamista historiapolitiikan näkökulmasta parlamentaarisisessa keskustelussa ja kansalaisten käsityksissä. Tarkoitus oli pohtia kysymystä, miten käsitykset menneisyydestä legitimoivat Suomen Nato-jäsenyyttä, miten jaettu käsitys oli poliittisen eliitin ja toisaalta kansan välillä ja miltä militarisaation kehittyminen näyttää Suomen sotilaallisen liittoutumisen kontekstissa.

Analyysi osoitti, että eduskunnassa historiapolitiikkaa käytettiin sotilaallisen liittoutumisen legitimaationa. Parlamentaarisisissa keskusteluissa kysymys sotilaallisesta liittoutumisesta nähtiin yhtäältä Suomen kylmän sodan jälkeisen ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan jatkumona sekä toisaalta Venäjän ulkopoliittikan historiallisena jatkumona. Myös haastateltujen kansalaisten keskuudessa ilmeni historiapolitiittisia käsityksiä jatkuvuuden mutta myös katkosten muodossa. Valtaosa kansanedustajista sekä haastatelluista kansalaisista koki Nato-jäsenyyden olevan oikea päätös, koska turvallisuustilanne oli muuttunut perustavanlaatuisesti. Molemmista aineistoista löytyi myös kantoja, jotka olivat liittoutumista vastaan. Kahta tasoa tarkastelemalla muodostuikin kuva, että päätös Natoon liittymisestä rakentui merkittävässä määrin jaetun historiallisen ymmärryksen varaan. Poliittisen eliitin tapa käyttää menneisyyttä ja historiaa liittymispäätöksen rationalisoinnissa resonoi kansalaistasolla olevien käsitysten kanssa Suomen turvallisuustilanteesta ja sotilaallisen liittoutumisen tarpeellisuudesta, vaikka myös Natoa vastustavia äänenpainoja esiintyi.

Menneisyys oli jatkuvasti läsnä Nato-jäsenyyden prosessin aikana. Poliittiset päättäjät selittivät toimintaansa sen avulla, loivat jatkumoa aikaisempaan ulko- ja turvallisuuspoliittiseen päätöksentekoon ja tarinallistivat kokemaansa ylisukupolvisen suomalaisten selviytymisen ja turvallisuuden historiaan. Tätä kautta he loivat kollektiiviseen muistiin ja jopa emotioihin perustuvan selitys- ja rationalisointikehyksen osana poliittista deliberaatiota ja legitimaatiota. Sekä poliittisten päättäjien että kansalaisten käsitysten perusteella Suomella ja suomalaisilla on historiallinen kertomus, joka rakentuu suhteessa Venäjään ja Venäjältä koettuun uhkaan historian eri vaiheissa.

Tulostemme pohjalta militarisaatiota ja militarismia suomalaisessa yhteiskunnassa ja erityisesti suhteessa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan määrittää militarisaatioprosesseille tyypillisesti läheinen suhde menneiden sukupolvien kokemuksiin ja uhrauksiin. Analyysimme osoitti, että sotahistoria, historiakuvan sotaisuus ja sotilaallisen voiman näyttäytyminen tavoiteltuna ratkaisuna olivat selkeästi kuuluvissa sekä poliittisessa päätöksenteossa että haastateltujen kansalaisten keskuudessa. Niiden voi ajatella rakentaneen kollektiivista identiteettiä myös sotilaallisesti liittoutuneelle Suomelle ja heijastavan militaristista kielenkäyttöä niin päättäjien kuin kansalaistenkin keskuudessa. Nato-jäsenyyden prosessiin liittyvässä poliittisessa

kielessä ja käsityksissä on siten sellaisia elementtejä, joiden voi ajatella ilmentävän yhteiskunnan militarisaatiota. Suomalainen militarismi rakentuu suhteessa historiallisiin kokemuksiin, jotka ovat osalle kansalaisista omakohtaisia ja joita siirretään sukupolvelta toiselle. Militarismille antaa siten sisältöä suomalaisten historiallisiin kokemuksiin pohjautuva suvun ja perheen menetyksien ja uhrausten muistaminen ja siihen liittyvä inhimillinen kärsimys, joita nostettiin esiin myös Nato-jäsenyyskeskusteluissa liittymisen oikeuttamisessa.

Nato-jäsenyyden taustalla oli militaristiseen tulkintaan kietoutuva historiallisista kokemuksista kumpuava syvä pelko yksin jäämisestä paljon suuremman valtion hyökätessä. Esitämme, että suomalaista militarismia luonnehtii rationaaliseksi koettu ja inhimillisiin tunteisiin liittyvä historiatietoisuuteen ja muistamiseen pohjautuva pelko. Tästä taustasta Nato-jäsenyyteen sisältyi yhteisön olemassaolon kannalta eksistentiaaliseksi koettuja elementtejä, jotka tekivät sotilaallisen liittoutumisen ratkaisusta houkuttelevan ja oikeuteksi koetun kuten militarismiin tyypillisesti ajatellaan sisältyvän. Tällaiseen militarismiin sisältyy piirteitä vaihtoehtottomuudesta ulko- ja turvallisuuspoliittisessa päätöksenteossa, mikä ilmeni myös kevään 2022 tilanteessa. Kansakuntaa uhkaavaksi koetussa tilanteessa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ennestäänkin vahvasti määrittävä konsensusperiaate vahvistui entisestään. Samalla todellinen keskustelu vaihtoehtoista oli vähäistä, kun liittoutumiseen kriittisemmin suhtautuvat äänenpainot jäivät pitkälti piiloon julkisuudessa.

Kiitokset

Tämä tutkimus on toteutettu osana Maanpuolustuksen kannatussäätiön rahoittamaa *Puolustustahdon resilienssi informaatiovaikuttamisen ympäristössä* (PURE) -tutkimushanketta (Maanpuolustuskorkeakoulu) sekä Koneen Säätiön rahoittamaa tutkimushanketta *Konsensushakuinen puolustuspolitiikka deliberatiivisen demokratian ilmiönä Suomessa* (Jyväskylän yliopisto). Kiitämme tutkimuksen rahoittajia sekä Pekka Koistista ja Eero Kautosta heidän osuudestaan haastatteluaineiston keräämisessä ja käsittelyssä.

Lähteet

- Berger, Stefan & Christoph Conrad (2015): *The past as history: National identity and historical consciousness in modern Europe*. Palgrave Macmillan.
- Blombergs, Fred (2016): ”Suomen NATO-jäsenyyden edut ja haitat realismin näkökulmasta tarkasteltuna”. Teoksessa: F. Blombergs (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohdia*. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Calligaro, Oriane (2015): ”Legitimation through remembrance? The changing regimes of historicity of European integration”. *Journal of Contemporary European Studies*, 23(3), 330–343. <https://doi.org/10.1080/14782804.2015.1054794>
- Dienstag, Joshua Foa (1996): ”’The Pozsgay affair’: Historical memory and political legitimacy”. *History and Memory*, 8(1), 51–66.
- Dolný, Branislav (2011): ”Possible application of deliberative democracy in parliament”. *Humaff*, 21, 422–436. <https://doi.org/10.2478/s13374-011-0041-5>
- Forsberg, Tuomas (2023): ”Four rounds of the Finnish NATO debate”. *Nordic Review of International Studies*, 1, 40–49.
- Forsberg, Tuomas (2016): ”Suomen Nato-politiikka konstruktivismiin näkökulmasta”. Teoksessa: F. Blombergs (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohdia*. Maanpuolustuskorkeakoulu.

- Grönholm, Pertti & Heino Nyyssönen (2019): "Historian käyttö ennen ja nyt – faktana ja fiktiona". *Kosmopolis*, 49(3), 7–27.
- Halonen, Mia, Pasi Ihalainen & Taina Saarinen (2015): "Diverse discourses in time and space: Historical, discourse analytical and ethnographic approaches to multi-sited language policy discourse". Teoksessa: M. Halonen, P. Ihalainen & T. Saarinen (toim.) *Language policies in Finland and Sweden: Interdisciplinary and multi-sited comparisons*. Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781783092710-003>
- Kalela, Jorma (2004): "Politics of history and history politics. Some conceptual suggestions as to political aspects of history". Teoksessa: J. Valenius (toim.) *Ajankohhta: poliittisen historian vuosikirja 2004*. Helsingin ja Turun yliopistot.
- Kinnunen, Tiina & Markku Jokisipilä (2012): "Shiftin images of 'our wars'. Finnish memory culture of World War II". Teoksessa: T. Kinnunen & V. Kivimäki (toim.) *Finland in World War II. History, memory, interpretations*. Brill.
- Kivelä, Lotta (2023): *Gendered security discourses in Finnish news media during the NATO discussion in 2022*. Maisterintutkielma. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.
- Kivilahti, Eerik (2023): *Kun Nato politisoitui. Turvallisuuspoliittinen kamppailu Suomen Nato-jäsenyydestä*. Maisterintutkielma, humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, julkaisematon. Jyväskylän yliopisto.
- Kosonen, Jarkko, Alisa Puustinen & Teemu Tallberg (2019): "Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen – siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta". *Sosiologia*, 56(3), 300–319.
- Kotilainen, Noora & Susanna Hast (2021): "Suomi ja kriittisen militarismin tutkimuksen tarve". *Kosmopolis*, 51(4), 27–45.
- Langenbacher, Eric (2010): "Collective memory as a factor in political culture and international relations". Teoksessa: E. Langenbacher & Y. Shassi (toim.) *Power and the past. Collective memory and international relations*. Georgetown University Press.
- van Leeuwen, Theo & Ruth Wodak (1999): "Legitimizing immigration control: A discourse-historical analysis". *Discourse Studies*, 1(1), 83–118. <https://doi.org/10.1177/1461445699001001005>
- McIntosh, Janet (2021): "Language and the military: Necropolitical legitimation, embodied semiotics, and ineffable suffering." *Annual Review of Anthropology*, 50(1), 241–258. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-101819-110258>
- MTS (2022): Suomalaisen mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, Tiedotteita ja katsauksia 1. Puolustusministeriö. https://www.defmin.fi/files/5404/Suomalaisen_mielipiteita_ulko-ja_turvallisuuspolitiikasta_maanpuolustuksesta_ja_turvallisuudesta.pdf
- Nizhnikau, Ryhor (2023): "Russia's approach to multilateralism". Teoksessa: J. Jokela, K. Creutz & A. Saul (toim.) *Multilateral cooperation in an era of strategic competition. Options for influence for Finland and the European Union*. Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 9. Prime Minister's Office. <https://www.fiaa.fi/wp-content/uploads/2023/02/multilateral-competition-in-an-era-of-strategic-competition.pdf>
- Nurmi, Lauri (2023): *Suomen salattu tie Natoon*. Into Kustannus.
- Olsson, Pia (2024): "Nukkuva karhu ja rukouksen voima: Ukrainan sodan herättämät tunteet suomalaisten muisti-ideologiassa". *Läbihistoria*, 3(1), 159–187. <https://doi.org/10.61559/lh.140943>
- Palonen, Kari (2008): "Speaking pro et contra. The rhetorical intelligibility of parliamentary politics and the political intelligibility of parliamentary rhetoric". Teoksessa: S. Soininen & T. Turkkala (toim.) *The parliamentary style of politics*. Valtiotieteellinen yhdistys.
- Palonen, Kari (2018): "A comparison between three ideal types of parliamentary politics: representation, legislation and deliberation". *Parliaments, Estates & Representation*, 38(1), 6–20.
- Parlamenttisampo (2024): Parlamenttisampo. <https://parlamenttisampo.fi/fi>
- Pekonen, Kyösti (2011): *Pube eduskunnassa*. Vastapaino.

- Rydel, Jan & Stefan Troebst (2022): "Introduction". Teoksessa: J. Rydel & S. Troebst (toim.) *Instrumentalizing the past. The impact of history on contemporary international conflicts*. De Gruyter Oldenbourg. <https://doi.org/10.1515/9783110769791>
- Salasuo, Mikko (2020): "Isältä pojalle. Maanpuolustustahto ylisukupolvisena arvona, asenteena ja käytäntönä". Teoksessa: T. Häkkinen, M. Kaarkoski & J. Tilli (toim.) *Maanpuolustustahto Suomessa*. Gaudeamus.
- Sirén, Torsti (2009): *State agent, identity and the "new world order". Reconstructing Polish defence identity after the Cold War era*. Väitöskirja, strategian laitos. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Sirén, Torsti (2016): "Suomen Nato-jäsenyys liberalismin näkökulmasta tarkasteltuna". Teoksessa Blonbergs F. (toim.) *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohdat*. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Shepherd, Laura (2018): "Militarisation". Teoksessa: R. Bleiker (toim.) *Visual global politics*. Routledge.
- Särkkä, Iro (2019): *Nato-retoriikka Suomen turvallisuuspoliittisessa keskustelussa*. Väitöskirja. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.
- Reyes, Antonio (2011): "Strategies of legitimization in political discourse: From words to actions". *Discourse & Society*, 22(6), 781–807. <https://doi.org/10.1177/0957926511419927>
- Tepora, Tuomas (2017): "Toisen maailmansodan muistokulttuuri – kommunikatiivisesta muistamisesta kulttuuriseen muistiin". Teoksessa: T. Tallberg, A. Ojajärvi & T. Laukkanen (toim.) *Puolustuskannalla – yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Tikka, Juha-Pekka (2022.). "Näin kokoomus on linjannut Suomen Nato-jäsenyydestä". *Verkkouutiset*, 13.4.2022. <https://www.verkkouutiset.fi/a/nain-kokoomus-on-linjannut-suomen-nato-jasenyydesta/>
- Tilli, Jouni (2009): "Tiloja, linjauksia, retoriikkaa: historiapolitiikan ulottuvuuksia". *Historiallinen aikakauskirja*, 107(3), 280–287.
- Torsti, Pilvi (2003): *Divergent stories, convergent attitudes: A study of the presence of history, history textbooks and the thinking of youth in post-war Bosnia and Herzegovina*. Taifuuni.
- Valtioneuvosto (2022a): *Ajankohtaiselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta*. VNS 1/2022 vp. Valtioneuvosto. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_1+2022.pdf
- Valtioneuvosto (2022b): *Selonteko Suomen liittymisestä Pohjois-Atlantin liittoon*. VNS 3/2022 vp. Valtioneuvosto. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_3+2022.pdf
- Vapamaa, Eemeli (2023): *Sotilaallisesti liittoutunut valtio. Suomen Nato-optio ja miksi se käytettiin*. Maisterintutkielma. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Turun yliopisto.
- Vastapuu, Leena, Saara Särämä, Noora Kotilainen & Susanna Hast (2024): "Kuinka militarisoitunut Suomi on? Militarisaation tarkistuslista". Teoksessa: S. Hast & N. Kotilainen (toim.) *Sodan pauloissa. Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Gaudeamus.
- Verovšek, Peter J. (2016): "Collective memory, politics, and the influence of the past: The politics of memory as a research paradigm". *Politics, Groups, and Identities*, 4(3), 529–543. <https://doi.org/10.1080/21565503.2016.1167094>
- Wiesner, Claudia, Taru Haapala & Kari Palonen (2017): *Debates, rhetoric and political action: Practices of textual interpretation and analysis*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-57057-4>
- Wang, Zheng: "Historical memory as a variable: Two analytic frameworks". Teoksessa: J. Rydel & S. Troebst (toim.) *Instrumentalizing the past. The impact of history on contemporary international conflicts*. De Gruyter Oldenbourg. <https://doi.org/10.1515/9783110769791-002>
- YLE (2022): "Eduskunta äänesti Suomen Natoon hakemisen puolesta selvin luvuin 188–8 – Haavisto: 'Pulinat pois, tänä iltana allekirjoitetaan hakemus kirje Natoon'". *YLE*, 16.5.2022. <https://yle.fi/a/3-12446945>

Legitimizing Finland's NATO membership through historical perceptions

The article examines the construction of legitimacy of Finland's NATO membership process in parliamentary and civic debates from the perspective of history politics. The analysis is integrated into a broader discussion of the manifestations of militarisation in Finnish society and the relationship of militarisation to democratic processes. The article broadens Finnish militarism research to the legitimisation of security and defence policy decision-making through history policy. It answers how perceptions of the past have been used to legitimize Finland's NATO membership and to what extent this perception was shared between political decision-makers and the general public. The question is approached by examining two complementary datasets allowing the examination of historical perceptions at the level of political discourse and citizen perceptions. The findings reveal that in the Parliament, history politics was referred to as an explanation for the outcome of the decision-making processes through various continuities. Citizen perceptions also reflected perceptions of continuity as well as disruptions. Finland's NATO membership was perceived as a continuation of Finland's post-Cold War foreign and security policies, as well as a continuum of Russia's foreign policy. Moreover, the NATO process was also seen as a disruption in the European security policy continuum.

Keywords: legitimacy, NATO, Parliament, political use of history, public opinion